

15.5.2009

Dnro 251/4/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

OIKEUS PERUSTUSLAISSA TURVATTUIHIN TERVEYSPALVELUIHIN EI TOTEUTUNUT

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 21.1.2008 päivätyssä kirjeessään poikansa hoidon aloittamisen viivästymistä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin Jorvin sairaalan lastenpsykiatrian erikoisalalla.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Sovelletut oikeusohjeet käyvät ilmi tämän päätöksen liitteestä.

3.2

Pojan hoidon järjestäminen

3.2.1

Tapahtumat

Saadun selvityksen mukaan poika tuli 8.5.2007 Jorvin sairaalan lastentautien poliklinikan lääkärin läheteellä sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikalle tutkimuksiin käytöshäiriöiden vuoksi. Tutkimusjaksoon 8.5.–9.8.2007 kuuluivat lapsen psykologiset tutkimukset (neljä tutkimuskäyntiä), perhetapaaminen 8.5.2007, lapsen ja äidin tapaaminen 24.5.2007, vanhempien tapaaminen 4.6.2007 ja palautekeskustelu vanhempien kanssa 9.8.2007. Suoritetuissa tutkimuksissa lapsella todettiin persoonallisuuden rakenteiden haurautta, ahdistuneisuutta sekä puutteita itsetunnossa ja tunteiden hallinnassa. Diagnoosiksi asetettiin F93.89 muu lapsuuden tunnehäiriö. Jatkohoidoksi suositeltiin yksilöpsykoterapiaa (mieluiten psykoterapiakoulutuksen saaneen toimintaterapeutin vastaanotolla) ja siihen liittyen tukikäyntejä vanhemmille. Tutkimusyhenteeseen kirjattiin 30.8.2007 suunnitelmaksi, että lastenpsykiatrian poliklinikalta etsitään terapeutti ja järjestetään sitten neuvottelu tämän, perheen ja muiden työntekijöiden kanssa.

Sittemmin, ajalla 13.9.2007–2.2.2008 tehdyistä potilasasiakirjamerkinnöistä ilmenee, että sekä vanhempien että lastenpsykiatrian poliklinikan työntekijöiden on sovittu osallistuvan terapeutin ja vanhempainohjaajan etsimiseen ja että vanhemmille on annettu terapeuttiluetteloita ja yksittäisten terapeuttien yhteystietoja. Tutkimusjakson jälkeen vanhempia tavattiin kahdesti (13.9.2007 ja 8.2.2008) ja lisäksi lapsen äiti otti useita kertoja yhteyttä työntekijöihin terapeutin etsimiseen liittyen. Terapeuttia ei kuitenkaan onnistuttu löytämään. Viimeisimmän 12.2.2008

laaditun potilasasiakirjamerkinnän mukaan terapeuttia etsittiin tuolloin edelleen eikä lapsen psykoterapian käynnistymisen ajankohdasta ollut vielääkään tietoa.

3.2.2

Asiassa annetut selvitykset

Selvitysten mukaan psykoterapian järjestämisessä pojalle ei ole poikettu yleisestä toimintatavasta pääkaupunkiseudulla. Selvitysten mukaan terapian aloittaminen viivästyy, koska psykoterapiapalveluita on tarjolla riittämättömästi tarpeeseen nähden. Vapaan terapiapaikan löytymistä vaikeuttaa selvitysten mukaan myös se, että paikat eivät ole julkisesti tiedossa, vaan niistä saa tietoa ainoastaan soittamalla terapeuteille, mikä vie käytännössä paljon aikaa. Tilannetta ovat vaikeuttaneet myös terapiapalvelujen kilpailutus ja se, etteivät HUS:n omat psykoterapiakoulutetut työntekijät voi yli- tai lisätyönä tehdä ostopalveluterapioita HUS:n potilaille. Edelleen selvityksistä käy ilmi, että Jorvin sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikan työntekijät hoitavat virkatyönään ainoastaan rajoitetusti psykoterapiapotilaita ja nämä paikat on tarpeen varata niille lapsille, joiden ongelmat ovat siinä määrin vaikeita, ettei heitä voida hoitaa ostopalveluterapioin. Lisäksi Jorvin sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikalla oli selvityksen mukaan lääkärivajetta syksyllä 2007.

3.2.3

Kannanotto

Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan pojan katsottiin asianmukaisten lastenpsykiatristen tutkimusten perusteella tarvitsevan hoidoksi yksilöpsykoterapiaa. Lapsen hoidon tarve kirjattiin 30.8.2007 päivättyyn tutkimussuunnitelmaan. Viimeisimmän 12.2.2008 laaditun potilasasiakirjamerkinnän mukaan terapeuttia etsittiin tuolloin edelleen eikä lapsen psykoterapian käynnistymisen ajankohdasta ollut vielääkään tietoa.

Erikoissairaanhoidolain 31 §:n 2 momentista johtuu, että kun potilas on lähetetty sairaanhoitopiiriin kuntayhtymän sairaalaan tai muuhun toimintayksikköön saamaan erikoissairaanhoidoa, vastuu potilaasta siirtyy sairaanhoitopiiriin kuntayhtymälle. Erikoissairaanhoidolain 31 §:n 3 momentin mukaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa tehdyn hoidon tarpeen arvioinnin perusteella tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä hoidon edellyttämä kiireellisyys huomioon ottaen kolmen kuukauden kuluessa, jolleivät lääketieteelliset, hoidolliset tai muut vastaavat seikat muuta edellytä.

Terveysturvakeskuksen (TEO) lausunnon mukaan lapsen psykoterapia on useimmiten osa hoitokokonaisuutta, johon kuuluu vanhempien kanssa työskentely sekä tilanteen mukaan yhteistyö esimerkiksi päivähoito- tai kouluviranomaisten kanssa erityistä hoitoa tai kasvatusta tarvitsevan lapsen kuntoutuksen suunnittelemiseksi ja yhteensovittamiseksi.

TEO toteaa lausunnossaan, että pojan psykoterapian alkamisen viivästyessä hoitosuunnitelmassa olisi tullut ottaa huomioon terapeutin etsinnän lisäksi muiden tarkoituksenmukaisten hoitoon liittyvien tukitoimien aloittamisen mahdollisuus, esimerkiksi vanhempien ohjaus sekä yhteistyö päiväkodin ja toimintaterapeutin kanssa kuntoutuksen ja seurannan suunnittelemiseksi.

Katson HUS:n jättäneen lakisääteisen velvollisuutensa täyttämättä, koska se ei järjestänyt pojalle hänen tarvitsemaansa psykoterapiaa erikoissairaanhoidolain 31 §:n 3 momentissa säädettyssä enimmäisajassa. Potilaslain 3 §:ssä tarkoitettuun laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon olisi lisäksi kuulunut, että psykoterapiaan pääsyä odottaessaan pojalle ja hänen

vanhemmilleen olisi suunniteltu ja tarjottu muuta hoitoa tai tukitoimenpiteitä. Näin olisi tullut menetellä erityisesti sen vuoksi, että tiedossa oli vanhempien hyötynneen aikaisemmin annettusta ohjauksesta ja että lapselle oli jo aikaisemmin suositettu erityisjärjestelyjä päivähoidossa.

Pojan ja hänen vanhempiansa oikeus perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvattuihin riittäviin terveyspalveluihin ei siis toteutunut.

3.3

Lasten psykoterapiapalvelujen järjestäminen HUS:ssa ja Espoon kaupungissa

Olen tutkinut tässä yhteydessä myös yleisesti lasten psykoterapiapalvelujen järjestämisen HUS:ssa ja Espoon kaupungissa. - - -

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan HUS:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.2.3 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

- - -

LIITE

Päätökseen dnro 251/4/08 liittyvät oikeusohjeet

Lapsen oikeuksien yleissopimus

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 24 artiklassa sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudesta nauttia tällaisista terveyspalveluista (SopS 59-60/1991).

Suomen perustuslaki

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Mielenterveyspalvelujen järjestämisestä koskevat keskeiset säännökset

Mielenterveyslain (1116/1990) 1 §:n 2 momentin mukaan mielenterveystyöhön kuuluvat mielisairauksia ja muita mielenterveydenhäiriöitä poteville henkilöille heidän lääketieteellisin perustein annettavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut (mielenterveyspalvelut). Mielenterveyslain 3 §:n mukaan kunnan tulee huolehtia alueellaan mielenterveyspalvelujen järjestämisestä osana kansanterveystyötä siten kuin kansanterveyslaissa säädetään ja osana sosiaalihuoltoa siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään. Erikoissairaanhoitolaissa tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tulee huolehtia erikoissairaanhoitona annettavista mielenterveyspalveluista

alueellaan. Mielen terveyslain 4 §:n mukaan kunnan tai kuntayhtymän on huolehdittava siitä, että mielen terveyspalvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kunnan tai kuntayhtymän alueella esiintyvä tarve edellyttää.

Lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetun asetuksen (1015/1991) 2 §:n mukaan kunta tai kuntayhtymä huolehtii siitä, että lääkinällisen kuntoutuksen palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kuntoutuksen tarve kunnan tai kuntayhtymän alueella edellyttää. Lääkinällisen kuntoutuksen palveluihin kuuluu asetuksen 3 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan mm. psykoterapia.

Kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 2a kohdan mukaan kunnan tulee toteuttaa sellaiset mielen terveyspalvelut, jotka on tarkoituksenmukaista antaa terveyskeskuksessa.

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 ja 19 § velvoittavat kunnan järjestämään kasvatus- ja perheneuvonnan, jolla tarkoitetaan asiantuntija-avun antamista kasvatus- ja perheasioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa.

Mielen terveyslain 5 §:ssä säädetään mielen terveyspalvelujen yhteensovittamisesta. Sairaanhoidopiirin kuntayhtymän ja sen alueella toimivien terveyskeskusten yhdessä kunnallisen sosiaalihuollon ja erityispalveluja antavien kuntayhtymien kanssa on huolehdittava siitä, että mielen terveyspalveluista muodostuu toiminnallinen kokonaisuus.

Erikoissairaanhoidolain (1062/1989) 10 § velvoittaa sairaanhoidopiirin kuntayhtymän alueellaan huolehtimaan erikoissairaanhoidopalvelujen yhteensovittamisesta ja yhteistyössä terveyskeskusten kanssa suunnitella ja kehittää erikoissairaanhoidoa siten, että kansanterveystyö ja erikoissairaanhoido muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden. Lisäksi sairaanhoidopiirin kuntayhtymän tulee sille kuuluvia tehtäviä hoitaessaan olla alueensa kuntien sosiaalitoimien kanssa sellaisessa yhteistyössä, jota tehtävien asianmukainen suorittaminen edellyttää.

Mielen terveysasetuksen (1247/1990) 2a luvussa on erityissäännöksiä lasten ja nuorten mielen terveyspalveluista.

Asetuksen 6c §:n mukaan kunnan on huolehdittava, että lasten ja nuorten mielen terveyshäiriöiden avohoidossa on käytettävissä tarpeelliset ja riittävät tukitoimet kotona selviytymisen mahdollistamiseksi. Mielen terveyslain 5 §:ssä tarkoitetun toiminnallisen kokonaisuuden muodostamiseksi lasten ja nuorten mielen terveystyössä sairaanhoidopiirin kuntayhtymän ja sen alueen kuntien tulee sopia alueellisesta työnjaosta ja sen toteuttamisesta (6d §).

Erikoissairaanhoidolain 31 §:n 2 momentin mukaan sairaanhoidopiirin kuntayhtymä vastaa siitä, että sekä kiireellisen että lähetteeseen perustuvan hoidon tarpeen arviointi ja hoito järjestetään yhtenäisin lääketieteellisin perustein.

Potilaan hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmen viikon kuluessa siitä, kun lähete on saapunut sairaanhoidopiirin sairaalaan tai muuhun sen toimintayksikköön. Lasten ja nuorten mielen terveyspalveluissa tehdyn hoidon tarpeen arvioinnin perusteella tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä hoidon edellyttämä kiireellisyys huomioon ottaen kolmen kuukauden kuluessa, jolleivät lääketieteelliset, hoidolliset tai muut vastaavat seikat muuta edellytä (erikoissairaanhoidolain 31 §:n 3 mom.).

Jos sairaanhoitopiirin kuntayhtymä voi itse antaa hoitoa säädetyissä enimmäisajoissa, sen on hankittava hoito joltakin muulta palvelun tuottajalta sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) 4 §:n mukaisesti (erikoissairaanhoitolain 31 §:n 4 mom.).

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus hänen terveydentilansa edellyttämään laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslain 4a §:n mukaan terveyden- ja sairaanhoitoa toteutettaessa on tarvittaessa laadittava tutkimusta, hoitoa, lääkinnällistä kuntoutusta koskeva tai muu vastaava suunnitelma. Suunnitelmasta tulee ilmetä potilaan hoidon järjestäminen ja toteuttamisaikataulu. Suunnitelma on laadittava yhteisymmärryksessä potilaan, hänen omaisensa tai läheisensä taikka hänen laillisen edustajansa kanssa.